

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1981.2.02>

L. KUKKE

SOTSIAAL-MAJANDUSLIKU ARENGU PÕHIJOONI

(Eesti NSV näidetel)

Esitanud A. Kõörna

Sotsialistliku tootmise kõrgeima eesmärgi — elanike kasvavate aineliste ja vaimsete vajaduste kõige täielikuma rahuldamise — edukas elluviimine on tänapäeval ainuvõimalik tootmise süstemaatilise intensiivistamise ja tema efektiivsuse tõstmise teel. Selleks on vaja tagada rahvamajanduse täielik tasakaalustatus, luua plaanilised reservid, täiustada rahvamajanduse struktuuri ja järjekindlalt süvendada majanduse intensiivtegurite mõju. Nendel küsimustel ongi alljärgnevas pögusalt peatunud.

1. Sotsiaal-majanduslikud ülesanded, nende täitmise eeldused ja piiravad asjaolud

1.1. Sotsiaal-majanduslikud ülesanded ja senine arengutase. Eesti NSV on nagu teisedki liiduvabariigid NSV Liidu rahvamajanduse lahutamatu osa. Seetõttu tulenevad meie vabariigi sotsiaal-majanduslikud ülesanded nii lähemas kui ka kaugemas tulevikus kogu NSV Liidu sotsiaal-majanduslikest ülesannetest. Need ülesanded on määratletud NSV Liidu konstitutsioonis ja teistes NLKP ja valitsuse dokumentides ning seisnevad nõukogude inimeste heaolu, töö- ja olmeolude parandamises, tervishoiu, hariduse ja kultuuri progressis, kõiges, mis aitab kaasa uue inimese kujunemisele, isiksuse igakülgsel arenemisele ja sotsialistliku elulaadi täiustumisele [1, lk. 48]. Rahva materiaalse ja kultuuritaseme pidev tõstmine on sotsialistliku tootmise kõrgeim eesmärk, kogu NSV Liidu majanduspoliitika pikaajaline orientatsioon.

Püstitanud kõrgete rahvamajanduslike lõppresuldaatide saavutamise eesmärgi, on NLKP ja valitsus selleks ette näinud ka põhimõttelised teed ja meetodid, aga samuti vahendid rahvamajanduse eri tasandeil.

NSV Liidu majandusstrateegia teljeks on ja jääb pikaajalises perspektiivis «maa majandusliku võimsuse edasine suurendamine, tootmisfondide laiendamine ja põhjalik uuendamine ning rasketööstuse — majanduse alusmüüri stabiilse tasakaalustatud kasvu tagamine» [1, lk. 50]. Seega seab sotsiaal-majandusliku peaülesande lahendamine kõrged kohustused eelkõige ajakohaseid masinaid ja seadmeid, metalli, kütust, elektrienergiat, keemiasaadusi ja ehitusmaterjale tootvatele tööstusharudele, ehitusele ja transpordile ning nende kõrval loomulikult kõigile rahvatarbekaupu tootvatele ja teenuseid osutavatele rahvamajandusharudele.

Üldriiklikke eesmarke taotlevad kõik liiduvabariigid ühiselt. Neil on välja kujunenud tihedad ja mitmekülgsed majandus-, tehnika- ja teadusalased ning kultuurisidemed, mis võimaldavad rahvamajanduse arendamisel lähtuda sotsialistliku ühiskondliku tööjaotuse printsiipidest, s. o.

iga liiduvabariigi või majandusrajooni iseärasustest ja võimalustest. Seejuures on obligatoorseks tingimuseks kogu rahvamajanduse dünaamilise ja tasakaalustatud arengu tagamine.

Üha laienevate tootmise mastaapide, keerukate majandussidemete, mitmete uute probleemide ja lahendust ootavate küsimuste tõttu ei ole rahva elujärje ja kultuuritaseme tõstmise ülesanne kerge ega üheselt lahendatav. Selle täitmine toimub sedamööda, kuidas kõik tootmislülid, kõik organisatsioonid ja asutused realiseerivad neile kohustuslikke alleesmärke. Peaülesande lahendamine igal konkreetsel ajaetapil on seda edukam, mida suurem on kõigi süsteemide ühistöö tulemusena saadud rahvamajanduse lõppresultaat, hüvede hulk, mis on ühiskonnale sel etapil vajalik.

Oluline on ka arengutase, millelt lähtub edasiminekuks. Eesti NSV-l on selles suhtes head eeldused. Lühidalt võib senised saavutused kokku võtta järgnevas.

Eesti NSV-s on olemas suhteliselt tugev majanduspotentsiaal ja tootmise materiaal-tehniline baas. Näiteks suurenesid rahvamajanduse tootmis põhifondid aastail 1966—1978 2,45 korda, ühiskondlik koguprodukt kasvas vastavalt 2,15, rahvatulu 2,11, tööstuse kogutoodang 2,4 ja põllumajanduse kogutoodang 1,28 korda [2, lk. 34¹]. Mitmed tootmisnäitajad (rahvatulu, tööstus- ja põllumajandustoodang, elektrienergia jm. ühe elaniku kohta) on Eestis mõnevõrra kõrgemad kui NSV Liidus keskmiselt.

Kvalitatiivseid muutusi on toimunud majanduse struktuuris. Ühiskondlikus koguproduktis ja toodetud rahvatulus on suurenenud tööstuse ja ehituse ning vähenenud põllumajanduse osa. Tööstuses on ennaktempos arenenud masinaehitus ja elektroenergeetika. Heal järjel on toiduainetetööstus. Selles kajastub üldjuhul tootmise industrialiseerimise, mehhaniseerimise ja automatiseerimise, aga samuti elatustaseme tõus.

Suurenenud on ühiskondliku tootmise efektiivsus, laienenud toodangu nomenklatuur ja paranenud kvaliteet, täiustunud töökorraldus. Töövõljalikus kasvas aastail 1966—1978 tööstuses 2,1, põllumajanduse ühiskondlikus sektoris 1,95 ja ehituses 1,64 korda. Energeetilised võimsused suurenesid neil aastail tööstuses 2,39 ja põllumajanduses 2,9 korda [2, lk. 35, 55, 58]. Rahvamajanduses kasvas mehhanismidel töötavate tööliste arv. Riikliku kvaliteedimärgiga tooteid oli 1978. aasta lõpul 1124 nimetust, see arv suurenes 10. viisaastaku kolme esimese aasta jooksul 85% [2, lk. 53].

Ühiskondliku tootmise efektiivsuse kasv väljendub ka rahva heaolu paranemises. Mõnede heaolu iseloomustavate näitajate muutumist aastail 1966—1978 iseloomustavad järgmised arvud (sulgudes tase absoluutarvudes 1978. aastal [2, lk. 12, 137, 191, 202, 205, 209, 315]):

tarbimisfond ühe elaniku kohta	1,92 korda (1610,5 rbl.)
tööliste ja teenistujate keskmine kuupalk	1,76 „ (176,2 rbl.)
kolhoosnikute keskmine kuutöötasu	2,86 „ (193,3 rbl.)
jaekaubakäive ühe elaniku kohta	2,12 „ (1343 rbl.)
väljamaksed ja soodustused elanikele ühiskondlikest tarbimisfondidest	2,49 „ (754,7 milj. rbl.)
väljamaksed ja soodustused ühe elaniku kohta	2,20 „ (516,3 rbl.)
sotsiaalkindlustussummad	2,99 „ (313,5 milj. rbl.)
assigneeringud eelarvest tervishoiule ja kehakultuurile	2,04 „ (92,5 milj. rbl.)

¹ Arvandmed siin ja edaspidi pärinevad kas märgitud lehekülgedelt või on nende alusel arvutatud.

1.2. Edasist arengutempot piiravad asjaolud. Kõneldes meie vabariigi sotsiaal-majandusliku arengu eeldustest, ei saa mööda minna ka mõningaist arengutempot piiravaist asjaoludest. Vaadelgem neist siinkohal kahte.

Esiteks on Eestis väljakujunenud demograafilise situatsiooni tõttu tööjõu kui tootmisteguri ekstensiivse kasvu mõju majanduse arengule põhiliselt lakanud. Kui näiteks tööstuse tootmispersonal suurenes aastail 1966—1970 18 700 inimese võrra, siis järgmisel viisaastakul oli juurdekasv vaid 5900 inimest. Ehituses oli tööliste ja teenistujate arvu juurdekasv vastavalt 11 300 ja 2800 [3, lk. 224—225]. Hiljem on tootmistöötajate arvu juurdekasv veelgi aeglustunud. See on seotud eelkõige nii rahvastiku loomuliku kui ka mehaanilise iibe aeglustumisega. Kui näiteks veel aastail 1966—1970 suurenes Eesti elanike arv keskmiselt 15 200 võrra aastas, siis aastail 1971—1975 vastavalt 12 600 ja aastail 1976—1978 9900 võrra [2, lk. 17—18]. Seejuures oli 1978. aastal loomulik iive 1000 elaniku kohta vaid 2,7, mis on 3,1 korda madalam kui NSV Liidus keskmiselt. 1960. aasta vastava näitaja suhtes oli loomulik iive Eesti NSV-s 1978. aastaks vähenenud 2,3 korda, kogu NSV Liiduga võrreldes isegi 6,6 korda [4, lk. 27; 5, lk. 51].

Ammendumas on muudki tööjõu juurdekasvu reservid, näiteks vabade, senini rakendamata tööealiste kontingent. Kui arvestada veel ka vabariigi elanike demograafilist vananemist, on ilmselt töötajate arvu võimalik suurendada vaid pensionäride täielikuma hõivamisega rahvamajandusse. Ent seegi reserv ei ole kuigi ulatuslik, sest suur osa pensioniealisi töötab juba praegugi. Pealegi nõuaks see mõnede lisavõimaluste loomist (näiteks kodu või poole kohaga töötamine), mis pole vastuvõetav kõigile rahvamajandusharudele. Nii jääb tööjõuteguri seisukohast majanduse arengu peamiseks reserviks, eriti tootmissfääris, tööjõu kasutamise kvalitatiivne teisenemine, s. o. tööviljakuse kasv eeskätt tootmise tehnilise täiustumise ning tootmise ja töö parema korraldamise tulemusena.

Teiseks tootmise arengutempot määravaks teguriks on kujunenud mitmete loodusvarade, nii kohaliku kui ka sisseveetava tooraine ja kütuse suurem piiratus varasemaga võrreldes. Teatavasti vähenevad kogu maailmas taastumatud maavarad, eeskätt nafta, gaas, süsi ja maagid. Tootmisheitmed saastavad maapinda, õhku ja veekogusid, mistõttu aeglustub metsa taastumine. Kuigi NSV Liidus on põhiliste toorainete ja kütuste varud praegu küllaldased, puudutavad need probleemid ka meid. Asi on selles, et uute, sageli tootmiskeskustest kaugemal asuvate ja mõnel juhul ka kehvemate tooraineleiukohtade kasutuselevõtt suurendab eksploatatsioonikulusid [vt. näit. 6, lk. 57], mõnede puhul nõuab suuri kulutusi puhastusseadmete ehitamine. Kõik see sunnibki juba praegu tegema mõningaid korrektiivseid nii tehnoloogias kui ka tootmise struktuuris ja tempodes.

Eestis on olemas küllaldased põlevkivi-, turba-, lubjakivi-, tsemendi- tooraine- ja fosforiidivarud. Eriti laialdased on viimased. Ehitusmaterjalitööstuse arendamiseks leidub rikkalikult kaastoorainet ja tööstusjäätmeid, nagu põlevkivitööstuse aheraine, fosforiidi ja põlevkivi kattekihid jne. [7, lk. 83]. Tunduvalt väiksemad on meil aga juba praegu liiva- ja kruusavarud. Kohalikud metsavarud ei kata kaugeltki vabariigi vajadust ja puitu tuleb sisse vedada. Defitsiitne on magevesi. Halvenenud on kalastamistingimused nii ookeanides kui ka Läänemeres (1977. ja 1978. aastal vähenes kalatööstuse toodang eelmise vastava aastaga võrreldes). Pingelisemaks on muutunud sisseveetavate toorainete, eeskätt metallide ja kütuste bilansid.

Paljud esmasressursid, niisugused nagu põllumajanduslik tooraine, kalavarud, mets, magevesi, on küll taastuvad, kuid nende kättesaamiseks tuleb teha üha suuremaid kulutusi.

Võib arvata, et teaduse ja tehnika progressi tulemusena avastatakse tulevikus küll uusi tootmisvarusid (näiteks veekogude mõned uued bioloogilised ressursid), tõenäoliselt laieneb mõnede toorainete (näiteks mineraalainete ja kütuste) kasutamine, suureneb nende kasutamise efektiivsus jne. Et aga viimati nimetatud abinõude rakendamise ulatus ja järelikult ka nende efekt pole praegu veel ligilähedaseltki määratavad, on nüüd esmaoluline kõigi materiaalsete ressursside teaduslikel alustel põhinev arvestus ja rangelt plaanipärane ning ratsionaalne kasutamine. Lahendada tuleks ka ammu päevakorral olev loodusvarade maksustamise küsimus.

Tootmise areng meie vabariigis peab hakkama üha enam tuginema olemasolevale ja täiustuvale teaduspotsiaalile [7, lk. 22], mis seisneb ajakohase tootmistehnika kasutamises, uute efektiivsete teadusmahukate aparaatide tootmises, tooraine komplekses kasutamises, eesrindliku agrotehnika juurutamises jne. Need küsimused on kõik tihedalt seotud tooraine ratsionaalse kasutamise ja põllumajandusressursside suurendamisega.

1.3. Elatustaseme arengu põhijooni. Lähtudes Eesti NSV sotsiaal-majandusliku arengu ülesannetest, nende täitmist soodustavatest eeldustest ja piiravatest asjaoludest, püüame iseloomustada elatustaseme arengu iseärasusi ja arengujooni lähemas ja kaugemas tulevikus, eelkõige aga anda hinnang praegusele elatustasemele.

Iga majandusliku arengu etapil on rahva materiaalse ja kultuuritaseme tõstmisel omad võimalused ja iseärasused, mis sõltuvad eeskätt jaotussuhetest ja ühiskonna majanduslikust potentsiaalst. Nii näiteks paraneb materiaalsete vajaduste rahuldamine küll pidevalt, kuid see protsess on igal etapil piiratud ühelt poolt toodetud puhasprodukti mahuga ja selle jaotamisega tarbimiseks, teiselt poolt elanike tuludega ja jaehindade tasemega. Seejuures on tuludel ja jaehindadel veel teinegi funktsioon — nad on olulised tarbimise struktuuri mõjutajad.

Möödunud aastatele (vaatluse alla on võetud ajavahemik 1965—1978) on omane elanike tulude ja tarbimise kiire kasv (vt. ka p. 1.1). Märkimisväärsemalt, et aastail 1966—1978 tuli Eesti NSV-s ühe elaniku kohta toodetud rahvatulu juurdekasvu iga protsendi kohta 0,94% reaaltulu juurdekasvu, sealhulgas aastail 1976—1978 1,2% [2, lk. 44—45 ja 200]. Ligilähedase ülevaate tarbimise taseme muutumisest annab ka tabel. Viimasest selgub esiteks tarbimisfondi kiire kasv ja tema osakaalu tõus kasutatavas rahvatulus (erandlikult kõrge oli see osakaal ka 1965. aastal — 78,2%). Kui näiteks aastail 1971—1978 suurenes tarbimisfond 748 milj. rbl. võrra, siis tinglikult võime lugeda, et $\frac{3}{4}$ sellest tulenes kogu kasutatava rahvatulu suurenemisest ja $\frac{1}{4}$ (180 milj. rbl.) kasutatava rahvatulu struktuuri paranemisest tarbimisfondi kasuks.

Teine täheldatav tendents avaldub jaekaubakäibe intensiivsemas kasvus tarbimisfondi kasvuga võrreldes (13 aasta jooksul 1,1 korda). See tõttu suurenes jaekaubakäibe osa kogu tarbimises 13 aasta jooksul ligi 8% võrra. Järelikult vähenes tarbimine muude allikate arvel. Seoses elanike tulude kasvuga ning riikliku ja kooperatiivkaubanduse arenguga on eriti kahanenud isikliku abimajapidamise saaduste osa (isikliku abimajapidamise toodangu osakaal põllumajanduse kaubatoodangu üldmahus vähenes 28%-lt 1960. aastal 20%-le 1965. aastal ja 14%-le 1978. aastal [8, lk. 97; 2, lk. 107] ehk 18 aasta jooksul kaks korda). See nähtus lubab ka järeldada, et linna ja maa töötajate töö- ja olmetingimused on lähenenud.

Ajavahemikus 1966—1978 kasvas jaekaubakäive ühe elaniku kohta üle kahe korra, aastail 1971—1978 suurenes see 40% ja moodustas 1978.

Tarbimise mahu kasv Eestis aastail 1966—1978
(vastavate aastate hindades, milj. rbl.)*

	1965	1970	1975	1978	Kasvutempo, %	
					1966— 1978	1971— 1978
Kasutatud rahvatulu	1384,8	2184,0	2623,7	2958,7	214	135
Mittetootmislik tarbimine	1082,4	1605,6	2033,0	2353,9	217	147
Sama %-des kasutatud rahvatulust	78,2	73,5	77,5	79,6		
Riikliku ja kooperatiivkaubanduse jaekaubakäive**	820,4	1305,4	1678,0	1962,7	239	150
Sama %-des mittetootmislikust tarbimisest	75,8	81,3	82,5	83,4		
Jaekaubakäive ühe elaniku kohta (rbl.)	635	956	1172	1343	211	140

* [2, lk. 202, 209, 234]

** Väikese osa riikliku ja kooperatiivkaubanduse jaekaubakäibest moodustavad ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide ostud põhiliselt jooksvate majapidamisvajaduste rahuldamiseks, mis seega ei ole tarbimisfondi koostisosa. See nähtus üldisi arengutendentse märgatavalt ei mõjuta, sest nimetatud ostud ei ole mahuliselt olulised ja on omased kõigile aastatele.

aastal 1343 rubla, ennetades NSV Liidu keskmist näitajat 419 rubla võrra [2, lk. 209].

Saavutatud tarbimise üldmahule võib anda hea hinnangu. Kuid heaolu taset ei saa kaugeltki iseloomustada ainuüksi tarbimise üldmahu alusel, olulised on ka niisugused näitajad nagu vajaduste rahuldamise tase üldse ja erinevates sotsiaalsetes gruppides, ostujõulise nõudluse rahuldamine, kulude struktuur, eriti aga materiaalse tarbimise struktuur. Viimase parandamine on olnud pidevalt päevakorras. Seetõttu on tarbimise struktuur viimastel aastatel mõneti täiustunud. Nii on tarbekaupade müügi üldmahus aastail 1971—1978 kasvanud väärtuslikumate ja hinnatavamate kaupade osa: kui kõigi tarbekaupade müük suurenes neil aastail 1,47 korda, siis näiteks liha realiseerimine kasvas 1,75, piima ja piimasaaduste, mööbli ja vaipade ning raadiokaupade realiseerimine vastavalt 1,53, 1,88 ja 1,83 korda. Alates 1975. aastast suurenes eriti kiiresti puuvillase riide müük [2, lk. 210—211]. Mitmete väärtuslike toidukaupade (liha ja lihasaadused, piim ja piimasaadused) tarbimine ühe elaniku kohta läheneb praegu ratsionaalseks peetavatele normidele. Seejuures vastab ka toidu üldine kalorsus üldjoontes füsioloogilistele normidele [9, lk. 131—132].

Kuid ilmselt ei saa neid tarbimise struktuuri muutusi pidada veel küllaldaseks. Väärtuslikumate toiduainete osakaal kasvab liiga aeglaselt, puudujääke esineb juur- ja puuvilja ning marjade tarbimises. Seetõttu on rikutud valkude, rasvade ja süsivesikute tarbimise ratsionaalne vahekord.

Vajakajäämisi on ka vajaduste rahuldamises mõningate tööstuskaupadega. Näiteks on puuvillase ja villase riide, trikootoodete, mõnda liiki mööbli, vaipade jm. valik väike. Rahuldav ei ole mõnede teenuste maht ja kvaliteet. Samal ajal ei ole täielikult rahuldatud ka elanike ostujõuline nõudlus.

Nüüdisaja, veel enam aga tuleviku ühiskonna arengu tähtsaim print-

siip on kõigi majanduslike ja sotsiaalsete tegurite ühtsus ning vastastikune toime. Teiste sõnadega, kõiki sotsiaal-majanduslikke ülesandeid lahendatakse komplekselt, kusjuures haaratud on kõik inimelu küljed: majandustegevus, sotsiaalne heaolu, poliitiline, eetilise ja esteetiline areng, füüsilise ettevalmistus, järeltuleva põlvkonna kasvatamine jn. Edaspidi kutsub see sotsiaal-majanduslikus programmis esile mitmeidki olulisi muutusi. Näiteks on juba nüüd esiplaanile kerkinud sotsiaalne suunitlus [vt. ka 10, lk. 284—285]. Kaugemas perspektiivis on aga eesmärgiks seatud heaolu parandamine selle mõiste kõige laiemas tähenduses, s. t. harmoonilise inimese arendamine. See eeldab kõigi sotsialistlikule elulaadile omaste joonte järkjärgulist väljakujunemist ja loomulikku ellujuurdmist, kõigi inimeste kõrget teadlikkust ja suuremat sotsiaal-majanduslikku võrdsust. Harmoonilise isiksuse arenemine on pikaajaline protsess, mis üha täiustub sedamööda, kuidas toimuvad progressiivsed muutused tootlikes jõududes, tootmissuhetes, inimeste tuludes, materiaalsete vajaduste rahuldamises, meditsiinilises teenindamises, üld- ja kutsealastes teadmistes, töö- ja puhketingimustes, informatsiooni edastamises jn.

Püstitatud sotsiaal-majandusliku programmi kaugemast eesmärgist ja tootlike jõudude arengu tasemest tulenevad selle programmi lähema etapi ülesanded. Lühidalt seisnevad need inimeste materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste paremas rahuldamises, sealhulgas sissetulekute suurendamises, ostujõulise nõudluse rahuldamises, elamuehituse laiendamises, raske füüsilise töö kaotamises või kergendamises, vaba aja rohkendamises ja ratsionaalses kasutamises.

Sotsiaal-majandusliku programmi lahendamine eeldab ühtse abinõude süsteemi plaanipärast väljatöötamist ja elluviimist. Kõigepealt on vaja laiendada ja täiustada sotsiaal-majanduslikke uuringuid, mis annaksid vajalikku informatsiooni sotsiaalse heaolu kohta mitte ainult liiduvabariigi kui terviku tasandil, vaid eelkõige eri sotsiaalsetes gruppides tulude suuruse ja kululiikide kaupa. Niisugused uuringud peaksid kujunema lähetealuseks tasakaalustatud tarbimiseelarve koostamisel. Ühtlasi võimaldaksid nad määrata diferentsi ulatuse eri gruppide heaolu tasemes, mis on vajalik praegu veel esinevate mitmesuguste põhjendamatute erinevuste² kaotamiseks või vähendamiseks.

Vastavalt vajaduste kasvu seadusele ja paljude tegurite (tootlike jõudude arengutase, kultuuriprogress, mitmesugused välismõjud, psühholoogiline mõjutamine jpm.) toimel vajadused kasvavad ja teisenevad, tõuseb nende rahuldamise aste.³ See eeldab elanike tulude pidevat kasvu, mis

² Mõeldud on eeskätt põhjendamatuid erinevusi tuludes, mis võivad suurendada tööjõu voolavust, töötamist mitte omal erialal jne., lõpptulemusena viivad aga süvenevatele erinevustele vajaduste rahuldamise tasemes. Nii on praegu veel suhteliselt raskeid elukutsesid (kaubanduses, meditsiinis jn.), kus tasu tehtud töö eest on 2—2,5 korda madalam kui rahvamajanduses keskmiselt. Mõningail juhtudel tasutakse sama töö eest erinevalt, olenevalt töökoha ametkondlikust alluvusest. Liiga madalad on mõnede endiste tööeesrindlaste, praeguste pensionäride sissetulekud: pensionide määramisest on möödunud 10—20 aastat, nende aluseks olev töötasu on vahepeal suurenenud aga kaks ja enam korda. Kõik need probleemid on keerulised, kuid neid on ilmselt vaja lahendada.

³ On avaldatud ka arvamust, et vajadused kasvavad küll piiramatult, kuid nende rahuldamise aste tänaste normide suhtes ei pruugi tõusta, vaid pigem alaneb [11, lk. 424]. Teiste sõnadega: vajadused kasvavad kiiremini kui nende rahuldamine, mis alati ei tähenda kaugeltki ühiskonna arengu aeglustumist. Tegelikult peaksid need nähtused muutuma dialektiliselt, s. o. vastastikusel arengus ja sõltuvuses, ilma et üks teistest märgatavalt ette jõuaks. Ainult sellisel juhul on tagatud elatustaseme stabiilne tõus. Kui me aga võrdleme vajaduste rahuldamise taset ratsionaalsete, mingiks ajaetapiks kehtestatud tarbimisnormatiividega, millel on statistika ja planeerimise praktikas suur rakenduslik tähendus, siis tõuseb meie vajaduste rahuldamise tase nende normatiivide suhtes pidevalt [vt. näit. ka 12]. Niisugused normatiivid muutuvad ajas loomulikult ka ise ning nende saavutamine tähendab elatustaseme arengut uut, kõrgemat etappi.

saab teoks põhiliselt kahel viisil. Esiteks jätkub palkade korrastamine kindlustamaks ka keskmise palga tõusu. Teiseks, veelgi kiiremini suurenevad ühiskondlikud tarbimisfondid (ka senini on need fondid kasvanud kiiremini kui keskmine töötasu, näiteks aastail 1966—1978 suurenes tööliste ja teenistujate keskmine kuupalk 1,76 korda, ühiskondlikud tarbimisfondid kasvasid samal ajal ühe elaniku kohta 2,2 ja ühe töötaja kohta 2 korda [2, lk. 191, 205—206]). Et viimased on tasuta teenuste allikaks, tagab nende forsseeritud areng hariduse, meditsiini ja kehakultuuri, sotsiaalhoolduse ja -kindlustuse parema korralduse, eelkõige aga oluliste erinevuste kadumise eri sotsiaalsete gruppide füüsilises ja vaimses arengus, linna- ja maaelanike intellektuaalsete vajaduste rahuldamise tasemes.

Tähtis on saavutada optimaalne vahetõus palga kasvu ja ühiskondlike tarbimisfondide kasvu vahel. Ühiskondlikud tarbimisfondid tuleb kavandada plaanipäraselt, et tagada sotsiaalsete vajaduste (kulutused meditsiinile, haridusele, spordile, sotsiaalhooldusele ja -kindlustusele jms.) rahuldamine vähemalt minimaalmäära piires. Järelikult tuleb silmas pidada elanike vanuselist struktuuri (näiteks koolieelikute, õppurite ja pensionaaliste osa kogu elanikkonnas), spetsialistide vajadust, juba saavutatud taset (näiteks hariduses, meditsiinis) jne. Ühtlasi on vaja jälgida üldist majanduslikku arengut ja jaotatavate ressursside kogusuurust. See määrabki ühiskondlike tarbimisfondide tegeliku suuruse, mis aga ei tohi olla alla teatava minimaalmäära.

Ühiskondlike tarbimisfondide kasvu kiirendamisel tuleb silmas pidada, et see ei satuks vastuollu palga kasvuga. Asi on selles, et sotsialistlikus ühiskonnas on ja jääb majandusliku arengu tähtsaks mõjuteguriks töötajate otsene materiaalne huvitatus. Taotledes põhjendamatult madalate palkade tõstmist ja miinimumpalga suurendamist, ei tohiks samal ajal tõkkeid seada ka kõrgete palkade ülemmääradele, kui see on kooskõlas töövõime kasvuga. Loob ju viimane ise katteallika palga juurdekasvaks [vt. lähemalt näit. 11, lk. 426—430].

Sotsiaal-majandusliku programmi olulisimaks osaks tulude kasvu kõrval jääb elanike vajaduste heatasemeline, teaduslikult põhjendatud normatiividele lähedane rahuldamine tarbekaupade ja teenustega. Et formeerida optimaalset tarbimise struktuuri, mis kõige paremini rahuldaks vajadusi olemasoleva tulude mahu puhul, tuleb majanduslike abinõude (tulude kasv, tarbekaupade tootmise arendamine kindla mahu ja struktuuri järgi, hinnasüsteemi täiustamine jt.) kõrval efektiivselt kasutada sotsiaal-psühholoogilisi meetmeid, nagu reklaami ja propagandat. Nii on toidukaupade reklaami ülesandeks kujundada tervisliku toitumise harjumusi. Riietusesemete tarbimise struktuuri formeerimisel on vaja silmas pidada eeskätt tervislikkuse, mugavuse ja moe nõudeid. Kangaste ja trikoosete tootmine hakkab tõenäoliselt üha enam baseeruma kasutatavate toorainete kemiseerimisel. Seejuures on eesmärgiks seatud kaotada täielikult sünteetiku ebatervislikud omadused. Selle saavutamiseni jäävad eelistatult naturaalsed ja naturaalsed tehiskiust tooted.

Kestvalt kasutatavate olmemasinade ja kultuurikaupade struktuuri hakkab üha enam mõjutama teaduse ja tehnika progress. Vajadus elektriliste olmemasinade, sügavkülmutuskappide, värvitelerite, moodsa mööbli, vaibatoodete, autode jms. järele kasvab seejuures kiiremini kui näiteks vajadus toidukaupade järele.

Tarbimise optimaalse struktuuri kujundamiseks osaks on elanike kulude ratsionaalne suunamine, et tagada täielikku ostujõulist nõudlust. Selle nõude ignoreerimine rikub rahvamajanduse tasakaalustust ja on seega üks disproportsioonide tekkimise aluseid.

Ostujõulise nõudluse reguleerimise meetmeid on mitmesuguseid, kus-

juures neid tuleb rakendada järjekindlalt. Oluline on kõigepealt säilitada keskmise palga kasvu ja töövõljalikuse kasvu kindel vahekord. Viimastel aastatel on seda vahekorda sageli rikutud keskmise palga kasuks. Niisama tähtis on tagada kaubakäibe kiirem või samaväärne kasv, võrreldes elanike rahaliste tulude kasvuga. See on võimalik nii tarbekaupade tootmise kiirema arendamisega oma vabariigis kui ka kaubavahetuse laiendamisega.

Ostujõulise nõudluse reguleerimise ja elamistingimuste parandamise heaks mooduseks on luua senisest avaramad võimalused investeringuteks nii individuaal- ja kooperatiivelamuehitusse kui ka aiandus- ja suvilakooperatiivide rajamisse. Selleks on vaja eraldada rohkem ehituskrunte ja luua ehituse materiaal-tehniline baas (ette näha materjalifondid, masinate, seadmete ja mehhanismide kasutamise võimalused). Teatud tingimustes võimaldab elanike vahendite kasutamine elamuehituses häid arhitektuurilisi lahendusi ja omanäolist välisviimistlust. Eriti tuleks arvestada neid võimalusi maaelamute ehitamisel.

Elatustaseme tõus ei ole mõeldav ilma töö- ja puhkeolude edasise parandamiseta. Oluline on piirata rasket füüsilist ja vähe kvalifitseeritud tööd ning pöörata tähelepanu puhkeaja ratsionaalsele kasutamisele. Viimase üks mooduseid on turismi (kaasa arvatud väliturism) soodustamine. Praegu ei rahulda turismi materiaal-tehniline baas veel kaugeltki nõudlust: vähe on puhkebaase ja -laagreid, napp on nendes kohtade arv, soovida jätavad majandamistingimused jpm. Turismi laiendamine eeldab piisava hulga ajakohase sisustusega puhkebaaside ja kämpingute olemasolu. Osa ehituskuludest on otstarbekas katta turismist laekuvate summadega. Seega võiks turism kujuneda ka elanike vahendite otstarbeka suunamise mooduseks.

2. Sotsiaal-majanduslike eesmärkide realiseerimise põhimõttelised teed

2.1. Rahvamajanduse tasakaalustatus ja plaanilised reservid. Arenenud sotsialistlikus ühiskonnas, teaduse ja tehnika progressi ajal on rahvamajanduse kiire arendamise ja ühiskondliku tootmise efektiivsuse suurendamise seisukohast suure mõjujõuga majanduse tasakaalustatud, kuid dünaamiline kasv. Tasakaalu ja dünaamika samaaegne saavutamine on keerukas planeerimisülesanne. Eriti komplitseeritaks muutub rahvamajanduse otstarbekate proportsioonide kujundamine olukorras, kus üha laieneb tootmise mastaap, muutuvad keerulisemaks seosed nii eri rahvamajandusharude kui ka -lülide vahel, teiseneb tootmistegurite mõju, muutub toorainete, materjalide ja kütuste koostis. Samal ajal võivad teaduse ja tehnika progress ning intensiivtegurite mõjujõu kasv ka iseeneslikult muuta rahvamajanduse proportsioone. Nii kasvab pidevalt tööstuse osa rahvamajanduse kogutoodangus (põllumajanduse areng on tehnika tänase taseme juures piiratud eelkõige põllumajanduslikuks tootmiseks kõlbliku maa suurusega). Mõnede loodusressursside piiratus, uute avastamine ja kasutuselevõtt kutsuvad esile uute tööstusharude ja tootmisalade tekkimise. Kuid ka niisuguseid protsesse on vaja juhtida. See on oluline eriti seetõttu, et vajadused ei muutu ainult kvantitatiivselt, vaid, nagu eespool rõhutatud, eelkõige kvalitatiivselt, teiseneb nende struktuur. Pealegi ei kata kõigi tarbeesemete pakkumine veel nõudlust, mistõttu praegust tarbimise struktuuri tuleb pidada vaid ligilähedaseks soovituks.

Vajaduste parema rahuldamise eelduseks ongi rahvamajanduse proportsionaalne ja dünaamiline areng. Teatavasti mõistetakse proportsionaalse arengu all tootmise ja tarbimise struktuurilist vastavust. Kuid seda

ei tohi mõista lihtsustatult. Et nõudlus on paljudest põhjustest tingitult dünaamiline, peab tootmine vastavalt nõudluse muutumisele pidevalt ümber korraldama. Veelgi enam, teaduse ja tehnika kiire arengu ajal peab ta ise tarbimist progressiivselt mõjutama. See osutub võimalikuks plaaniliste reservide (tooraine, kütused, mõnda liiki tootmisvõimsused, finantsreserv) olemasolu korral.

Plaanilised reservid on rahvamajanduse efektiivse ja operatiivse ümberkorraldamise materiaalne alus, kuid samal ajal ka plaanide stabiilsuse tagamise eeldus. Asi on selles, et ei ole võimalik ette näha kõiki kaugema tuleviku konkreetseid kulutusi, mis tekivad näiteks seoses teaduse ja tehnika uute saavutuste kasutuselevõtmisega, uute maardlate rajamisega, muutustega väliskaubanduses, põllumajanduses seoses ilmastiku negatiivse mõjuga. Loetletud juhtudel viiks reservide puudumine, eriti kapitaalvahetuste vähesus ja materiaalsete ressursidega kindlustamatus, plaaniliste proportsioonide rikkumiseni [vt. ka 13, lk. 70—80]. Selle tagajärjeks võivad olla häired tootmise varustamises toorainega ja elanike varustamises tarbekaupadega.

Plaaniliste reservide loomisele võib kaasa aidata sotsialistliku planeerimise täiustamine, laialdase bilansisüsteemi rakendamine rahvamajanduse kõigil tasandil. Näiteks makroökonomilisel tasandil peaks bilansisüsteem hõlmama eelkõige ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu bilansse, põhifondide ja tööjõubilansse, materiaalseid bilansse, sealhulgas tähtsamate seadmete ja tagavaraosade bilansse, aga samuti elanike tulude ja kulude bilansse. Niisuguste bilansside koostamine on nüüd ette nähtud NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 12. juuli 1979. aasta määrusega «Planeerimise parandamisest ning majandamismehhanismi mõju tugevdamisest tootmise efektiivsuse ja töö kvaliteedi tõstmisele». See määrus seab majandusliku ja sotsiaalse arengu planeerimise põhiliseks vormiks, kogu sotsiaal-majandusliku tegevuse aluseks viisaastakuplaani, kusjuures põhimõtteliselt tähtis on see, et plaani täitmist majanduse juhtimise kõigil tasandil hinnatakse viisaastaku algusest kasvavas kokkuvõttes. Nimetatud bilansse hakatakse aga välja töötama viie aasta plaani raames aastate kaupa.

On loomulik, et materiaalsete ja finantsreservide ettenägemine perspektiivsetes (plaanilistes) bilanssides nõuab põhimõttelisi muudatusi bilansside kujundamises, reservide moodustamise allikate ja nende kasutamise korra täpsustamist. Üks on aga selge: perspektiivsete bilansside koostamise aluseks saavad olla aruandelised bilansid ja vastavad stabiilsed majanduslikud normatiivid. Samuti tuleb välja töötada tähtsamat liiki reservide normatiivid. Seejuures saab reserve ette näha vaid niisuguste vajaduste tarvis, mille konkreetset kulu vastavas bilansis ei ole võimalik määrata.

Praegu on mitmeid tegureid, mis kahandavad koostatavate bilansside kvaliteeti. Puudub rahuldav normatiivne baas, kusjuures mõnda liiki normatiive ei ole üldse. Tarbimiseelarvete (elanike tulude ja kulude bilansside) detailsemat koostamist raskendab asjaolu, et praegune kulude struktuur ei vasta vajadustele ja mõnede tarbekaupade tootmine jääb maha elanike ostujõulisest nõudlusest [13, lk. 70—80]. Need küsimused kerkivad eriti esile jooksvate ja viisaastakuplaanide koostamisel; pikaajalistes plaanides tuleks kasutada intervallnormatiive ning neid perioodiliselt korrigeerida.

Bilansimeetodi rakendamine rahvamajanduse praktikasse eeldab planeerimise täiustamise kõrval eelkõige plaanidistsipliini tugevdamist. Praktiliselt osutub see võimalikuks ainult sel juhul, kui iga tootmisettevõtte täidab oma majanduslikku funktsiooni, s. t. laseb välja ettenähtud mahus

ja nomenklatuuris ning kindla kvaliteediga toodangut ja tarnib seda kindlat tähtsust. Planeerimise parandamise määrus näeb selle tagamise abinõuna ette tugevdada tootjate ja tarbijate vahelisi sidemeid, mis fikseeritakse viieks aastaks sõlmitud majanduslepingutega. Niisugustele lepingutele üleminek on ette nähtud lõpetada põhiliselt juba 1980. aastal. Lepingudistsipliinist kinnipidamine suurendab tarbija mõju tootjale. Vastasel korral poleks tarbijal võimalik tootjat mõjutada, ja seda mitte ainult tootmise kvantitatiivsest küljest. Koos dispropertsioonide tekkimisega alaneks tootmise efektiivsus ja toodangu kvaliteet. Selle vältimiseks ongi määratud, et lepingutingimustest kinnipidamine muutub tootja-kollektiivi töötulemuste hindamise ja materiaalse ergutamise fondide moodustamise üheks tähtsamaks teguriks.

2.2. Rahvamajanduse struktuuri täiustamine. Rahvamajanduse efektiivsuse kasv eeldab tema dünaamilist arengut, tootmise struktuuri pidevat täiustamist. Struktuuripoliitikas tuleb lähtuda seisukohast, et NSV Liidu rahvamajandus kujutab endast ühtset majanduskompleksi ja iga liiduvabariigi majandus on selle koostisosa. Ühtses territoriaalses tööjaotussüsteemis kujunevad välja nii liiduvabariikide kohustused kui ka õigused. Esimeste hulgas on üks tähtsamaid rahvamajanduse struktuuri täiustamise nõue, mis peab olema kooskõlas kogu NSV Liidu huvidega ja vastama liiduvabariigi enda vajadustele.

Ratsionaalse rahvamajandusstruktuuri kujundamine on keeruline probleem. Siin põimuvad kõik sotsialistliku tootmise sõlmküsimused, majanduslike ja sotsiaalsete ülesannete kompleksse lahendamise vajadused. Seega on rahvamajanduse struktuur seotud eeskätt rahva materiaalse ja kultuuritaseme tõstmisega.

Otstarbekas rahvamajanduse struktuur kujuneb alati paljude tegurite koosmõju tulemusena. Vaadeldes neist mõnda olulisemat ja püüdkem hinnata nende mõju NSV Liidu, sealhulgas Eesti NSV rahvamajanduse makrostruktuurile.

Tootmise struktuuri olulisemaid mõjutegureid on vajadused. Viimased kujunevad küll paljuski tootmise mõjul, kuid ennetavad alati tootmise arengu taset, s. o. käivad sellest ees. Järelikult peaksid rahvamajanduse struktuur ja tema nihked rangelt järgima kujunenud vajadusi ja nende muutumist. Loomulikult tuleb arvestada vaid niisuguseid vajadusi, mis konkreetsel etapil on realiseeritavad.

Vajadusi võib jaotada mitmeti. Ühe rühmitusviisi kohaselt jaotatakse nad tootmislikeks ja otseselt elanike tarbeid arvestavaiks. Tänapäeval suureneb viimaste osakaal. See avaldub eriti lõpptarbimise struktuuri muutuste kaudu. Nii näiteks on juba 9. viisaastakust alates tarbimise kasvutempo kiirem kui akumulatsiooni kasvutempo. Ka tulevikus hakkavad tootmise proportsioone üha enam kujundama heaolu kasv ja mitmekülgse isiksuse väljaarendamise vajadused. Seda tingib eriti elanike rahaliste tulude kiire suurenemine. Loomulikult nõuab see tootmise mõningast ümberkorraldamist tarbekaupade tootmise kasuks kas vastavate majandusharude toodangu kasvutempo kiirendamise või esialgu selleks eelduste loomise näol. Viimaste all tuleb mõista eelkõige põllumajanduse ja tarbekaupu tootva tööstuse materiaal-tehnilise baasi tugevdamist. Seejuures on elanike vajadusi arvestava struktuuri järgimine üldjuhul vajalik NSV Liidule tervikuna, sest väikesed liiduvabariigid võivad oma vajadusi rahuldada ka spetsialiseerimise ja koöperimise korras. Toidukaupade tootmise suurendamisele on vaja aga rõhku panna igas liiduvabariigis.

Elanike vajadusi silmas pidades ei tohi rahvamajanduse struktuuri kujundamisel unarusse jätta tootmisvajadusi. Vastasel korral aheneks tarbekaupade tootmine juba lähemas tulevikus.

Vajaduste kõrval tuleb rahvamajanduse struktuuri formeerimisel teatavasti arvestada looduslike tingimusi ning optimaalselt ära kasutada neist tulenevaid iseärasusi. On üldteada, et tootmise struktuur oleneb eelkõige mineraaltoorainete ja viljaka maa olemasolust või puudumisest, elanike arvust, elanikkonna struktuurist ning rakendatuse astmest. Majanduslike tulemusi on tarvis saavutada suhteliselt minimaalsete ja otstarbekalt suunatud kuludega. Üks tee selleks on laiendada intensiivtegurite mõju. See seab tootmise struktuuri sõltuvusse teaduse ja tehnika progressist, sest viimase saavutused realiseeruvad eri rahvamajandusharudes erineva kiirusega.

Praktikas toimub rahvamajanduse struktuuri muutmine üldjuhul tootmisressursside ja kapitaalmahutuste jaotusproportsioonide teisendamise teel. Viimane ei kutsu tootmise struktuuri muutumist esile kohe, see on pikaajaline protsess. Tavaliselt määravad kapitaalmahutused rahvamajanduse struktuuri 10–15 aastaks ette. Seega oleneb sajandivahetuse tootmise struktuur oluliselt juba 11. ja 12. viisaastaku kapitaalmahutuste jaotusest.

Rahvamajanduse makrostruktuuri arengu põhisuunad on kindlaks määratud partei 24. ja 25. kongressi ning kongressidevaheliste ja hilisemate pleenumite dokumentides. Need põhisuunad jäävad tõenäoliselt kehtima pikemaks ajaks ja on suurelt osalt maksvad nii kogu NSV Liidu kui ka üksikute liiduvabariikide kohta. Kokkuvõetult avalduvad nad järgnevas.

1. Ennaktempos kasvab endiselt tööstuslik tootmine kui sotsiaal-majanduslikku arengut ja kogu rahvamajanduse industriaalset taset määrav majandusharu. Tööstuse osakaal kasvab ühiskondlikus koguproduktis ja rahvatulus, stabiliseerub ja hakkab hiljem kahanema töötajate üldarvus ja kapitaalmahutustes. Tööviljakuse kasv baseerub üha enam tootmise laialdasel spetsialiseerimisel ja koopereerimisel, tehnoloogia uuendamisel, tööde mehhaniseerimisel ja automatiseerimisel, tootmise juhtimise ja töökorralduse täiustamisel.

2. Põllumajandus areneb tööstusega võrreldes aeglasemalt, mistõttu tema osakaal väheneb ühiskondlikus koguproduktis ja rahvatulus, eriti kiiresti aga töötajate üldarvus. Tööviljakuse kasvu hakkab senisest enam mõjutama tootmise spetsialiseerimine ja kontsentreerimine. Võib arvata, et kaugemas tulevikus on nende mõju põllumajanduses suurem kui üheski teises rahvamajandusharus. See peaks avalduma tootmiskomplekside moodustamise tulemusena. Juba praegu funktsioneerivad agraar-industriaalkompleksid (meie vabariigis Viljandi ja Pärnu eksperiment). Et niisuguste komplekside väljakujunemine on pikaajaline ja keeruline protsess, võib arvata, et edaspidi need formeeringud arenevad ja täiustuvad, hõlmates ka teiste rahvamajandusharude (transport, kaubandus, teenindus jt.) tööloike. Tõenäoliselt kujunevad niisugused koondised tööviljakuse suurendamise reserviks ja pakuvad häid võimalusi tööjõuga manööverdamiseks.

3. Tööstuses kujundatakse kiiremad tempod teaduse ja tehnika progressi määravates harudes — eeskätt masinatööstuses, elektroenergeetikas ja keemiatööstuses. Mehhaniseerimise ja automatiseerimise aluseks saab masinate ja seadmete ühikvõimsuse kasv ning üleminek üksikmasinate tootmiselt ja rakendamisel masinate süsteemile. See aitab otstarbekalt ümber seadmestada mitte ainult tööstust, vaid ka teisi rahvamajandusharusid. Rõhku hakatakse asetama masinatööstusele, mis toodab seadmeid ja mehhanisme mitmesuguste abitootmisloikude, nagu vedude ja laomajanduse mehhaniseerimiseks. Ainult sellisel juhul on loota käsitsitöö osakaalu vähenemist kõigis tootmisharudes.

4. Masinatööstuse eelisareng nõuab tasakaalustatud kasvutemposid teda tooraine, energia ja kütusega varustavates tööstusharudes, s. o. metallurgia ja energeetika kõrval keemia- ja kütusetööstuses, samuti transpordis jm.

5. Tihedas vastavuses põllumajandusega arendatakse kerge- ja toiduainetetööstust.

Kui kõnelda Eesti NSV tööstuse struktuuri formeerumisest, siis lubavad mõned ENSV TA Majanduse Instituudis tehtud uurimused väita, et meil tugevdavad oma senist positsiooni niisugused üleliiduliselt spetsialiseerunud harud nagu elektrotehnika- ja aparaaditööstus, muu vähest metallikulu nõudev masinatööstus, elektroenergeetika, keemia-, kala- ja puudutööstus (mööbel, puitplaadid, spordiinventar). Senise ulatuse säilitavad liha- ja piimatööstus, nende arengut limiteerib siiski kohalik toorainebaas.

Territoriaalse tööjaotuse süvendamise ja tootmisstruktuuri ratsionaliseerimise tulemusena kasvab tööstustoodangu üldmahus endiselt masina- ja kütusetööstuse osakaal. Stabiilselt kõrge tempoga peaksid arenema keemia- ja ehitusmaterjalitööstus. Võib arvata, et mõnevõrra kahaneb tööstuse kogutoodangus kerge- ja toiduainetetööstuse osa. Et aga viimati nimetatud harude osakaal tööstuse kogutoodangus on kõrge, kujuneb toodangu absoluutne juurdekasv neis suuremaks kui üheski teises tööstusharus.

Mis puutub teistesse rahvamajandusharudesse, siis nende arendamisel tuleb silmas pidada, et nii tootmisliku kui ka sotsiaalse infrastruktuuri areng ei vasta meil tänapäeva nõuetele. Tugevdada tuleks ehituse materiaal-tehnilist baasi, arendada transporti ja sidet, kaubandust ja ühiskondlikku tootlustamist, eriti aga mittetootmissfääri niisuguseid harusid nagu elamu- ja kommunaalmajandus, tervishoid jt.

2.3. Majanduse arengu intensiivtegurite mõju süvendamine ja uue tehnika loomiseks tehtavate kapitaalvahetuste efektiivsus. NSV Liidu majanduse areng eeldab tootlike jõudude mastaapide süstemaatilist laiendamist ja kvalitatiivset täiustamist. Arenenud sotsialismi ajal saab see toimuda vaid ühiskondliku tootmise intensiivistamise ja tema efektiivsuse tõstmise teel. Tänapäeval, veelgi enam tulevikus määravad tootmise intensiivistamise ja efektiivsuse kasvu samad põhitegurid.⁴ Kokkuvõetult avalduvad need eelkõige 1) tootmise materiaal-tehnilise baasi üha täielikumana väljarendamises ning 2) majanduse juhtimise ja majandamismehhanismi täiustamises. Viimase all mõeldakse ka planeerimise teooria ja praktika täiustamist, kvaliteedi kujundamist, hinnasüsteemi korrastamist, juhtimise organisatsioonilise struktuuri parandamist ning kõigi majanduslike stiimulite tõhustamist. Kõik need protsessid on omavahel tihedalt seotud ning

⁴ Artiklis ei ole seatud eesmärgiks käsitleda tootmise intensiivistamise ja efektiivsuse kasvu olemust. Märgitagu siinkohal vaid järgmist.

Tootmise efektiivistamine ja intensiivistamine on vastastikku seotud mõisted, kuid samastada neid ei saa. Tootmise efektiivsuse all mõistetakse üldjuhul püstitatud sotsiaal-majandusliku eesmärgi saavutamist võimalikult lühikese aja jooksul ja tootmisressursse kõige ökonoomsemalt kasutades. Taastootmise ekstensiivne või intensiivne tüüp on määratletav tootmistegurite kasutusviisi, kombinatsiooni ja kvaliteediga. (Laiendatud) taastootmine on intensiivne, kui materiaalseid hüvesid toodetakse nüüdisaegsete efektiivsete tootmisvahenditega ja tööjõus on toimunud kvalitatiivsed muutused. Seejuures ei ole välistatud ka näiteks töötajate üldarvu või mõnede kategooriate töötajate arvu kasv, kõnelemata kapitaalvahetuste kasvust [14].

Tootmise intensiivistamine ei pruugi igas olukorras tootmise efektiivsust suurendada. Arenenud sotsialistlikus ühiskonnas, eriti käesoleval etapil, on tootmise intensiivistamine aga üks efektiivsuse suurendamise põhialuseid [15, lk. 22].

orienteeritud tootmisressursside otstarbekale kasutamisele ja rangele kokkuhoiule, mis lõpptulemusena tagavadki kõrge elatustaseme. Peatume siinkohal pisut lähemalt tootmise materiaal-tehnilise baasi väljaarendamise mõnedel küsimustel.

Tootmise materiaal-tehnilise baasi väljaarendamise intensiivsuse määravad kapitaalvahutused. Viimased on kujunenud sotsiaal-majandusliku arengu peamiseks teguriks. Seda kinnitab ka kapitaalvahutuste ja toodetud rahvatulu kasvutempo (%) vahetõrge [16, lk. 564; 4, lk. 349 ja 386]:

	Kapitaalvahutused		Rahvatulu	
	NSVL	sealh. ENSV	NSVL	sealh. ENSV
1966—1970	144,0	145,8	145,0	144,0
1971—1975	139,9	121,4	132,0	131,0
1976—1978	114,9	112,9	116,0	112,0

Toodud arvudest nähtub, et üldjuhul vastab rahvatulu kasvutempo kapitaalvahutuste kasvutempole. Arvestades aga tänapäeva pingelist tööjõubilanssi ja mõnede materiaalsete ressursside suuremat piiratust varasemaga võrreldes, on nüüd oluline, et rahvatulu kasvutempo ennetaks kapitaalvahutuste oma. Niisugune olukord on üldjuhul küll viimastel aastatel välja kujunenud, kuid tempode vahetõrge ei ole veel kaugelki rahuldav. Järelikult on vaja suurendada uue tehnika loomiseks tehtavate kapitaalvahutuste efektiivsust ja seda tehnikat kiiresti juurutada. Need mõlemad küsimused on paljutahulised ja alati ei saa uue tehnika loojad neid lahendada omal jõul.

Kõneldes uue tehnika optimaalsusest, kapitaalvahutuste efektiivsuse kasvust, on kõigepealt oluline funktsioneerivate põhifondide täiustamiseks ja uusehitisteks suunatavate kapitaalvahutuste vahetõrge. Praegu ei saa küll veel ei kogu NSV Liidu ega ka meie vabariigi majandusliku võimsuse suurendamisel alahinnata tootmisvõimsuste ekstensiivset kasvu, kuid nüüd ei toimu see vanal tehnilisel tasemel. Uusehitised peavad varasemate analoogiliste objektidega võrreldes tagama kõrgema ühiskondliku töö viljakuse. Samal ajal ei ole uusehitised enam investeeringute paigutamise peamine tee. Primaarne on nüüd olemasolevate tootmisvõimsuste (tehnoloogilised ja energeetilised seadmed, transpordivahendid, arvus-seadmed, instrumendid, hooned ja rajatised jm.) kvalitatiivne teistamine, nende parem kasutamine tehnilise täiustamise, s. o. moderniseerimise, rekonstrueerimise ja uuendamise teel. Rekonstrueerimismahutused on tee laiendanud taastootmise intensiivistamisele. Nende eelised uusehitistega võrreldes seisnevad järgnevas.

Esiteks tasuvad ettevõtete moderniseerimiseks, rekonstrueerimiseks ja tehniliseks ümberseadmistamiseks investeeritud vahendid end kiiremini ja on väiksemad. Nii näiteks kinnitavad NSV Liidu, Ungari ja Bulgaaria kohta tehtud arvestused, et moderniseerimiseks ja rekonstrueerimiseks kasutatud kapitaalvahutuste tasuvusaeg on 2—2,5 korda lühem kui uusehitisteks läinud vahenditel. Moderniseeritud ja rekonstrueeritud põhifondide moraalne kulumine nihkub seejuures 10—12 aasta võrra edasi [17, lk. 315].

Teiseks võimaldab kapitaalvahutuste kasutamise intensiivistamine suurendada põhifondide aktiivse osa tähtsust kõigis põhifondides. Juba kümnekond aastat tagasi tehtud analüüs kinnitab, et seadmete osa suurendamine kapitaalvahutustes ainult 2% võrra annab ainuüksi ühe miljardi rubla kapitaalvahutuste kohta 40—50 milj. rubla säästu [18, lk. 52].

Järelikut võimaldavad rekonstrueerimine ja moderniseerimine suurendada toodangut kapitaalvahutuste väiksemate erikuludega — fonditootlus suureneb kiiremini, töö fondivarustatus aga aeglasemalt kui vastavalt võrdsete vahendite suunamisel uusehitisteks.

Kolmandaks on moderniseerimine, rekonstrueerimine ja tootmisobjektide ümberseadmestamine sageli ka tööjõu otstarbekama kasutamise eeldus. Kuigi nendel töödel võib ehitustöölise tööviljakus olla kohati madalam ehituse vastavast keskmisest näitajast, jäävad ära või vähenevad niisugused suuremahulised tööd nagu ehitusplatsi ettevalmistamine, abihoonete püstitamine, ühendusliinide ja -teede rajamine jt. [vt. ka 17, lk. 315—318].

Kõige otstarbekamaks peetakse objekte ümber seadmestada siis, kui põhiliste tehniliste seadmete vanus on ligilähedane majanduslikult ratsionaalsele kasutamisaajale, s. o. asub moraalse kulumise piirimail. Samal ajal peab see toimuma kooskõlas teiste rahvamajandusharude arenguga. Suurel määral oleneb ümberseadmestamine masinatööstuse kasvutempost, uue tehnika loomise kiirusest.

NSV Liidus on rekonstrueerimismahutuste osa kõigis mahutustes praegu suhteliselt kõrge, kuid jääb alla mõnede arenenud kapitalistlike riikide omast. Pealegi ei ole see osakaal viimase nelja aasta jooksul peaegu muutunud. Nii näiteks kasutati viimastel aastatel kõigist tööstusse suunatud riiklikest kapitaalvahutustest ettevõtete rekonstrueerimiseks, laiendamiseks ja tehniliseks ümberseadmestamiseks veidi rohkem kui $\frac{2}{3}$, sealhulgas 1975., 1976. ja 1978. aastal 68%, 1977. aastal 69%. Söetööstuses, mustmetallurgias, masina- ja metalli-, metsa-, puidu- ja tselluloosi-, kerge- ning toiduainetetööstuses oli vastav protsent kõigil aastail 71—81 [4, lk. 345].

Arvestades NSV Liidu rahvamajanduse arengu käesoleva etapi omapära (mõnede kasvutempode, näiteks rahvatulu, aeglustumine ekstensiivtegurite mõju ahenemise tõttu, elanike vajaduste suurenemine jm.), on Kommunistlik Partei ja valitsus välja töötanud komplekssete abinõude programmi.⁵ Selles on suurt tähelepanu pööratud ka teaduse ja tehnika progressi kiirendamisele ehitustegevuses. On sätestatud, et kapitaalvahutuste stabiilsetes viie aasta plaanides tuleb vahendeid materiaalse tootmise arendamiseks ette näha ranges vastavuses toodangu- ja teenustemahu planeeritud juurdekasvuga. Seejuures võidakse mahutusi uute ettevõtete ehitamiseks ja tegutsevate laiendamiseks suunata ainult sel juhul, kui tegutsevad ettevõtted ei suudaks ka reorganiseerituna või ümberseadmestatuna rahuldada rahvamajanduse vajadust konkreetse toodangu järele. Teiste sõnadega, uusehitised on ette nähtud nüüd vaid sel juhul, kui nad on tootmise laiendamise seisukohast hädavajalikud ja tagavad uusi teaduslik-tehnilisi lahendusi. See abinõu võimaldab vähendada poolleivate objektide arvu ja tööde mahtu ning lühendada kapitaalvahutuste tasuvusaega.

Kapitaalvahutuste efektiivsuse suurendamise keskseid suundi ongi teatavasti nende tsükli lühendamine. Majanduslikud arvestused on näidanud, et lühendades ehitusaega ainult ühe aasta võrra, võib tänapäeval suurendada tootmispõhifonde 12—16% (vastavad arvestused on tehtud VMN-i maade kohta [17, lk. 296]).

⁵ Need abinõud töötati välja partei 25. kongressil ja sellele järgnenud NLKP Keskkomitee pleenumitel. Eriline koht nimetatud valdkonnas on NLKP Keskkomitee 1979. aasta otsusel majandamismehhanismi edasise täiustamise ning partei- ja riigiorganite ülesannete kohta ning NLKP Keskkomitee ja NSVL Ministrite Nõukogu sama aasta määrusel «Planeerimise parandamisest ning majandamismehhanismi mõju tugevdamisest tootmise efektiivsuse ja töö kvaliteedi tõstmisele».

Kapitaalmahutuste tsükli lühendamiseks on mitmeid viise, neist paljud üldtuntud (parem töökorraldus, materiaalse huvitatuse ning projekteerimisorganisatsioonide, allettevõtjate ja tarnijate vastutuse suurendamine jm.). Ehitus- ja montaažiorganisatsioonide huvi tööde kiire lõpetamise ja eksploatatsiooni andmise vastu tagatakse 1979. aasta määrase kohaselt nii, et tellijate ja töövõtjate vahel seatakse sisse arveldused selliste täielikult lõpetatud ettevõtete, järkude ja objektide kohta, mis on valmis toodangu väljalaskeks või teenuste osutamiseks.

Kapitaalmahutuste tsükli lühendamise tee seisneb ka tööde paremas koordineerimises. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu uutes otsustes on selleks ette nähtud töötada välja teaduse ja tehnika probleemide lahendamise kompleksprogrammid. Nende programmide eesmärk on siduda omavahel tihedalt teaduse ja tehnika progressi kõik etapid (teaduslik idee, projekteerimis- ja katsetustöö, tootmislik juurutamine ja rakendamine), näha ette etappide plaanilised tähtajad ja lühendada need miinimumini. Seejuures tuleb kõik etapid allutada rahvamajanduslikule lõpptulemusele.

Kapitaalmahutuste tsükli lühendamisele aitab kaasa teaduslike tootmiskoondiste (oma projekteerimisbürooga ettevõtete) moodustamine. Nii-sugustes koondistes on võimalik kooskõlastada ja vajaduse korral sünkroniseerida kõigi või enamiku lülide tegevus optimaalsel viisil — koostööd koordineerib üks ja sama ametkond, kes on huvitatud ka maksimaalsest lõpptulemusest. Eesti NSV-l on selles osas häid kogemusi: meil on pea-aegu igas rahvamajandus- ja tööstusharus tootmiskoondisi ja ettevõtteid, kellel on oma instituudid, laboratooriumid, konstrueerimisbürood, katse- või eksperimentaaltehhid, mis lahendavad uue tehnika rakendamisega ja konkreetse tootmisloiguga seotud teaduslik-tehnilisi küsimusi.

Kapitaalmahutuste efektiivsus on lahutamatu seotud tehnika kasutamise intensiivsusega. Partei 25. kongressil rõhutati tootmis põhifondide tootlikkuse kasvu olulise tegurina vajadust tõsta seadmete vahetusega töötamise koefitsienti (masinatööstuses keskmiselt 20—30%). Seda eesmärki taotleks tuleks silmas pidada kõiki sotsiaal-majanduslikke kaalutlusi. Mõningatel juhtudel on vahetuskoeffitsienti võimalik tõsta ainuüksi tootmise ja töö parema organiseerimisega, eeskätt seadmete mittekomplektsuse likvideerimisega, s. t. ilma töötajate arvu märkimisväärselt suurendamata.

Uue tehnika kasutamise madala taseme on põhjustanud ka madal amortisatsiooninorm, mis ei arvesta tehnika progressist tulenevat põhifondide moraalset kulumist ega taga nende õigeaegset väljavahetamist. Nüüd on olukord selles osas mõnevõrra paranenud. 1975. aastal kehtestatud aktiivsete põhifondide amortisatsiooninormid lubavad seadmete ja masinate kasutusaega vähendada keskmiselt kuni 14 aastani. Kuigi tervikuna ei ole see veel küllaldane (mõnede seadmeliikide amortisatsiooninormi ei suurendatud kuigi oluliselt, mistõttu ei ole alati tagatud põhivahendi otstarbekas uuendamine, s. t. amortisatsiooninormid ei ole kooskõlas kulumise normatiividega), suurenes põhifondide ümberhindluse ja uute amortisatsiooninormide kehtestamise tulemusena amortisatsiooni üldsumma ja sealhulgas amortisatsioon renoveerimiseks, kapitaalremondiks mineva amortisatsiooni osa aga vähenes. See võimaldas suurendada amortisatsioonieraldiste osakaalu NSV Liidu kapitaalmahutuste finantseerimisallikates 33,3% -lt 1968. aastal 42,8% -le 1975. aastal [18, lk. 56 ja 64].

Analoogilised ilmingud on omased ka Eesti NSV-le. 1970. aastal finantseeriti eksploatatsiooni antud põhifonde rahvatulust 62,5%, 1975. aastal

50,4%, 1976. aastal 45,1% ulatuses [19, lk. 148 ja 190]. Seega teiste finantseerimisallikate (põhiliselt amortisatsioonieraldiste) osakaal suurenes.

Kapitaalmahutuste finantseerimisallikate vahekorra niisugune muutumine on majanduse arengut soodustav tegur. Vähendades kapitaalmahutuste mahu sõltuvust rahvatulust, muudab see esiteks majanduse mõnevõrra ökonoomsemaks. Põhifondide uuenemise protsess muutub varasemaga võrreldes kiiremaks: juba 9. viisaastakul uuendati NSV Liidu rahvamajanduse tootmispõhifondidest ligi 43%, sealhulgas põllumajanduses peaaegu 56% [1, lk. 133]. Teiseks loob see võimaluse suunata rahvatulu senisest suhteliselt enam tarbimiseks ja reservfondi moodustamiseks: NSV Liidus suurenes tarbimisfondi osa kasutatavas rahvatulus 70,5%-lt 1970. aastal 73,7%-le 1978. aastal [4, lk. 387], Eesti NSV-s vastavalt 73,5%-lt 79,6%-le [2, lk. 202]. Akumulatsiooninormi mõningane vähenemine on kapitaalmahutuste efektiivsuse suurendamise ja elatustaseme tõstmise reserv tulevikuski.

*

1. Põhilised sotsiaal-majanduslikud ülesanded nii meie vabariigis kui ka kogu NSV Liidus tulenevad sotsialistliku tootmise kõrgeimast eesmärgist ja seisnevad nõukogude inimeste heaolu edasises kasvus, nende töö- ja olmeolude igakülgse parandamises.

Elatustaseme muutumise iseloomulikemaks jooneks on kujunenud tarbimise kasv ja selle kvalitatiivne teisenemine. Samaaegselt vähenevad erinevused eri sotsiaalsete gruppide vajaduste rahuldamise tasemes. Mõnede vajaduste rahuldamisel on erinevused juba praegu kadunud või nad ei ole kuigi olulised (näiteks tervishoiu- ja haridusalased vajadused, informatsioonivajadused jt.), teiste osas erinevused püsivad või vähenevad pikkamisi.

Kasvavate vajaduste rahuldamise eeldused ja võimalused loob majanduse areng. Nii näiteks mõjutab isikliku tarbimise mahtu ja struktuuri tarbekaupade tootmine, kusjuures tarbimise kasv on tootmise arengu stiimul ja tootmissuhete täiustamise abinõu.

2. Eesti NSV-l on juba saavutatud arengutaseme näol head eeldused sotsiaal-majandusliku programmi täitmiseks. Et tööiõu kui tootmisteguri ekstensiivne toime on tänaseks peaaegu lakanud, hakkab rahvamajanduse edasist arengutempot mõjutama tööiõu kasutamise kvalitatiivne teisenemine, s. o. tööviljakuse kasv. Esmaoluline on samuti kõigi materiaalsete ressursside range arvestus ja plaanipärane ning ratsionaalne kasutamine.

3. Rahvamajanduse kiire arendamise ja ühiskondliku tootmise efektiivsuse tõstmise seisukohast on suure mõjujõuga tootmise tasakaalustatud dünaamilise kasvu tagamine. See eeldab plaaniliste reservide olemasolu.

4. Eesti NSV tootmisstruktuuri täiustamisel tuleb lähtuda nii liiduvabariikide kui ka majandusrajoonide vahelise territoriaalse tööjaotuse süvendamisest. Liiduliselt spetsialiseerunud tööstusharudena tugevdavad meil oma senist positsiooni elektrotehnika- ja aparaaditööstus, muu vähest metallikulu nõudev masinatööstus, elektroenergeetika, keemia-, kala- ja puidutööstus. Senise ulatuse säilitab ka liha- ja piimatööstus.

5. Uue tehnika efektiivsuse tõstmise põhilised teed seisnevad 1) investeringute osa suurendamises ettevõtete moderniseerimiseks, rekonstrueerimiseks ja tehniliseks ümberseadmestamiseks, mis tagab ka põhifondide aktiivse osa eeliskasvu, 2) kapitaalmahutuste tsükli lühendamises ja 3) põhifondide kiiremas uuendamises.

KIRJANDUS

1. NLKP XXV kongressi materjale. Tallinn, 1976.
2. Eesti NSV rahvamajandus 1978. aastal. Statistika aastaraamat. Tallinn, 1979.
3. Eesti NSV rahvamajandus 1975. aastal. Statistika aastaraamat. Tallinn, 1976.
4. Народное хозяйство СССР в 1978 г. Статистический ежегодник. М., 1979.
5. Народное хозяйство СССР в 1970 г. Статистический ежегодник. М., 1971.
6. Абалкин Л. И. Конечные народнохозяйственные результаты. М., 1978.
7. Eesti NSV tööstus kümnendal viisaastakul. Tallinn, 1978.
8. Eesti NSV rahvamajandus 1977. aastal. Statistika aastaraamat. Tallinn, 1978.
9. Гинайте С. И., Грантынь Г. Я. и др. Народное благосостояние при социализме. Рига, 1979.
10. Экономическая эффективность при социализме. М., 1979.
11. Мोजना М. А., Рабкина Н. Е., Римашевская Н. М. Благосостояние, распределительные отношения и проблемы оптимального развития экономики социалистического общества. — Экономика и математические методы, 1980, т. 16, № 3, lk. 418—434.
12. Левин А. И. Научно-технический прогресс и личное потребление. М., 1979.
13. Крылов П. Совершенствование балансового метода планирования. — Вопросы экономики, 1979, № 1, lk. 70—80.
14. Баранов А. А. Интенсивное социалистическое производство. М., 1978.
15. Ühiskondliku tootmise efektiivsus Eesti NSV-s. Analüüs ja probleemid. Tallinn, 1976.
16. Народное хозяйство СССР в 1975 г. Статистический ежегодник. М., 1976.
17. Эффективность социалистического производства и хозяйственный механизм. М., 1979.
18. Расширенное воспроизводство в условиях развитого социализма. Саратов, 1979.
19. Eesti NSV rahvamajandus 1976. aastal. Statistika aastaraamat. Tallinn, 1977.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Majanduse Instituut*

Toimetusse saabunud
19. VIII 1980

Л. КУККЕ

ОБ ОСНОВНЫХ ЧЕРТАХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ (на примере Эстонской ССР)

Основные социально-экономические задачи в Эстонской ССР, как и во всем Советском Союзе, вытекают из высшей цели социалистического производства и состоят в дальнейшем росте благосостояния народа, всестороннем улучшении трудовых и бытовых условий.

Характерными чертами повышения жизненного уровня являются рост потребления и изменение его качественной структуры, а также стирание различий в степени удовлетворения потребностей различных социальных групп населения. В удовлетворении некоторых потребностей различия исчезли уже сейчас или же перестали быть существенными (например, потребности в области здравоохранения и просвещения, а также информации и др.), в части других потребностей различия сохраняются или стираются медленно.

Предпосылки и возможности удовлетворения растущих потребностей создает развитие экономики. Так, например, на объем и структуру личного потребления влияет производство товаров народного потребления, при этом рост потребления является стимулом развития производства и средством совершенствования производственных отношений.

Благодаря достигнутому уровню развития (укреплению материально-технической базы производства и прочее), в Эстонской ССР сложились хорошие предпосылки для выполнения социально-экономической программы. Поскольку возможности экстенсивного роста рабочей силы как производственного фактора на сегодняшний день в основном исчерпаны, почти исключительным средством дальнейшего развития производства становится повышение производительности труда. На первый план выдвигаются также строгий учет всех материальных ресурсов, а также их планомерное и рациональное использование.

С точки зрения интенсивного развития народного хозяйства и повышения эффективности общественного производства существенное значение имеет обеспечение

уравновешенного динамического роста производства. Это предполагает наличие плановых резервов.

При совершенствовании структуры производства необходимо исходить из возможностей углубления территориального разделения труда как между союзными республиками, так и между экономическими районами. В качестве отраслей общесоюзной специализации в Эстонской ССР все более важное место будет занимать электротехническая промышленность и приборостроение, прочее неметаллоемкое машиностроение, электроэнергетика, химическая, рыбная и деревообрабатывающая промышленность. Прежнее значение сохраняют также мясная и молочная промышленность.

Основные пути повышения эффективности новой техники кроются: 1) в увеличении доли инвестиций на модернизацию, реконструкцию и техническое перевооружение, что обеспечит опережающий рост активной части основных фондов, 2) в сокращении цикла капитальных вложений и 3) в ускорении процесса обновления основных фондов.

*Институт экономики
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
19/VIII 1980

L. KUKKE

ON THE PRINCIPAL CHARACTERISTICS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT (on the example of the Estonian SSR)

The principal socio-economic tasks of Soviet Estonia as well as of the whole Soviet Union ensue from the utmost aim of socialist production, consisting in a further improvement of the well-being of Soviet people, their working conditions and everyday life.

The change in living standards is characterized by an increase in the level of consumption. At the same time, the differences in the level of meeting the needs of different social groups are being reduced. As to some needs, no differences occur already today, or they are insignificant (e. g., the needs for health care, education, information, etc.). In other fields there still exist differences or they are disappearing slowly.

Prerequisites and possibilities of satisfying the growing needs are created by economic development. For example, the volume and structure of personal consumption are affected by the production of consumer goods; at the same time, the growth of consumption acts as an incentive for the development of production and as a means of improving production relations.

The Estonian SSR has already achieved such a level of development (a solid material and technological basis, etc.) that creates favourable conditions for fulfilling the socio-economic programme. Since the extensive influence of labour force as a production factor has nearly ceased, the qualitative modification in the use of labour force starts influencing the rate of further industrial development, i. e., the productivity of labour. The strict accounting of all material resources as well as their planned and rational use is also of paramount importance. From the standpoint of rapid national economic development and raising the efficiency of social production, the guaranteeing of a balanced dynamic growth of production is of great significance. To this end, the existence of planned reserves, above all productive capacity reserves, is essential.

In improving the production structure of the Estonian SSR, it is necessary to proceed from a further development of the territorial division of labour between constituent republics as well as economic regions. Electrical engineering and instrument-making as well as other machine-building industries consuming small quantities of metal and power, chemical, fish, and woodworking industries, being specialization branches of all-Union importance, are gaining in strength. The meat and dairy complex will maintain its present significance.

The main ways of raising the efficiency of new technology are: 1) increasing the share of investments in modernization, reconstruction and re-equipment of enterprises, which will also guarantee the preferential growth of the active fixed assets; 2) shortening of the cycle of capital investments, and 3) accelerating the process of the renewal of fixed assets.

*Academy of Sciences of the Estonian SSR,
Institute of Economics*

Received
Aug. 19, 1980